

БЪЛГАРСКОТО СЕЛО МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ. СОЦИОЛОГИЯ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО В ПРОЗАТА НА ГЕОРГИ КАРАСЛАВОВ

Проф. д.ф.н. Антоанета Алипиева
Белградски университет

Резюме. Статията проследява социологическата картина на българското село в периода между двете световни войни. Дешифрират се социални пластове и менталитетни нагласи, проследява се икономическата основа на престъплението.

Ключови думи: българското село между двете световни войни; социология на селото; престъпление

В българската литература Георги Караславов остава с брилянтите си произведения „Татул“ (1938), „Снаха“ (1942) и с малко известната повест „Параклисът на св. Петър“ (1943). „Татул“ и „Снаха“ са обект на огромни литературоведски и критически интерпретации, на екранизации и драматизации, те са и част от образователния канон в определени десетилетия. В социалистическия период са приемани като база, от която се тръгва „към революционното епично начало“ (Likova 1984, 7). Затова и повестите са определени като „своеобразието на човешката природа в капиталистическото общество“ (Bumbalov 1989, 241 – 250), а самият автор е „художник – пресъздател на две епохи“ (Zarev 1974, 28), човек, който „смъква маската на по-високо стоящите прослойки на експлоататорската класа“ (Ruž 1980, 11). Този „правилен“ за времето си въгъл не може да покрие цялата гама на критиката, в чиито параметри се открояват тълкуванията на Симеон Султанов (Sultanov 1976, 97 – 147) или Светлозар Игов (1990). Ще цитираме Иван Радев: „Обща констатация е, че нито марксистическата критика в лицето на Г. Бакалов, Хр. Радевски, Т. Павлов, М. Андонов и Тр. Духов, нито оценките на Г. Цанев, П. Динев, Г. Константинов, Д.Б. Митов, П. Пенев и П. Русев, нито критиците от другата страна на барикадата – Й. Бадев, Вл. Василев и Л. Цветаров обхващат цялостно и задълбочено измеренията на белетриста Караславов“ (Radev 1984, 209). И между войните, и в социалистическото време споменатите произведения неизменно се поставят в призмата на „селската проза“ и връзката със земята. Те се вътѣка-

ват в познатата редица от творби на писателите Тодор Влайков, Елин Пелин, Илия Волен. И още нещо: Караславов е комунист през цялото време, така както през цялото време е „реалист“. Един критически цитат е възлов: „Извън правдивото изображение няма новаторство“ (Korudjiev 1967, 3). В етикетиранието на класика социалистическата критика се обърква. Не може да се разбере кой е приоритетен – критическият реалист или социалистическият реалист.

В свой спомен за писателя Ефрем Каранфилов казва, че го е срещнал в дома на Иван Хаджийски: „Седеше отпуснато, тежко на широкия удобен стол и без да се надига, ми подаде дружелюбно своята груба ръка на селянин“ (Karanfilov 1983, 197). В книгата си „Борба за демокрация“ (1945) Караславов има очерк за Иван Хаджийски, като го нарича „тълкувател на масовите битови прояви и масовата психология“ (Karaslavov 1945, 237), но и го пакутира в марксистко-ленинския образователен музей. Близостта на белетриста със социолога Хаджийски е важна. Хаджийски е автор на органичната българска социална психология, изникнала от селото. Ще използваме класификации на неговата теория, дадена ни от Петър-Емил Митев: дребнособственическата мяра и битовото равнище; дребнособственически ирационализъм; посредствеността в социалнопсихологическо равнище; закон на колебанието, изразен чрез редуването на злокачествен конформизъм и полуанархистични бунтове (Mitev 2016, 28 – 29). Всички изброени констатации са видими базисни отпратки към междувоенната проза на Георги Караславов, а и в епопеята „Обикновени хора“. Преди да бъде психология, селото е социология. Марксистическата постановка, според която икономическата същност определя поведението и мисленето на личността, както и диалектичното развитие на обществото чрез революция до смяна на установения ред, е платформа в теорията на Хаджийски. Но е и основа в художествения ракурс на Караславов, който гледа селото като собственическо общество. Откъдето и „изтегля“ психологическите портрети и анализи. Иван Илчев дава следната характеристика на България между двете световни войни: „България придобива облик на дребнособственическа страна – такива са и Сърбия и Гърция. Слоят от дребни и средни земевладелци става гръбнакът на парламентарната демокрация. Но дребната собственост е неустойчива. Много опасности дебнат земеделеца – лоша реколта, липса на кредит и най-вече данъците, за които са нужни пари на ръка“ (Ilchev 2019, 508). Всъщност марксистическата идея, че базата определя надстройката, я виждаме в цялата „селска линия“ от края на XIX век до края на XX век – като се започне от Тодор Влайков, мине се през Пейо Яворов и се стигне до класическите образци на обвързаност на човека със земята при Елин Пелин и Илия Волен, при Ивайло Петров и Георги Мишев.

В досегашните интерпретации на „Татул“ и „Снаха“ – повестите, които сюжетират зависимостта, винаги се посочва „дребното селско собственичество“ (Sultanov *ibidem*; Zarev 1973; Konstantinov 1966; Andonova 1987). Хищ-

ничеството и жертвите са осмисляни в социалния си периметър. Досега Светлозар Игов единствен регистрира „усета за мрачните подсъзнателни глъбини на човешката психика“ у „хищниците“, т.е. измества социологическата марксистическа трактовка към психоаналитичните теории (Igov 2000). За да бъдем по-близки до натюрела на Караславов и изповядваната от него философия, ще се обърнем към социалноикономическите въпроси, за чието разрешаване селяните между двете войни се борят. Неслучайно Симеон Султанов нееднократно нарича Караславов „политически автор“ (Sultanov *ibidem*). В своята студия „Аграристки идеологии и селски движения на Балканите“ Румен Даскалов подчертава, че земята е абсолютната ценност, тя е т.нар. „селска мистика“, гръбнакът на нацията, тя е „селският месианизъм“, определящ мотивите на човешките постъпки. Култ към труда, култ към опазването на дребната и средната поземлена собственост са психологическите характеристики на селянина в първата половина от миналия век (Daskalov 2014, 294). Макар по това време да се увеличава наемният труд в селото, процесът не може да разруши собственичеството. Димо Казака от „Селкор“ (1933) не е успешен образ на левичарството, защото не може да бъде обобщение на автентичен социален процес – масово обедняване и разоряване на селските слоеве, които убедено да откликнат на революционното желание за промяна и възмездие. Въпреки националните катастрофи и жестокостите, сполетели селото, собственичеството си остава дълбоко вкоренена философия. Марьола от „Татул“ (1938) и Юргалана от „Снаха“ (1942) са истински образи на характерна социална философия в България. „Семейният имот“ става начин на живот.

Обесивната стихия на престъплението, за която говори Светлозар Игов, не би следвало да се обяснява само чрез психология на престъплението. Тя е в най-висока степен социологическа, произтичаща от вековната уседналост на българите и тяхната култура на аграрни занимания. Още Освобождението в края на XIX век заварва българите с поземлена собственост и с активно селскостопанско производство (Mutafchieva 1962). Селското мислене, основата на освободена България, подкрепя частната собственост и отхвърля революционните методи. Селяните гледат с подозрение на капитализма, те нямат политическа или идеологическа култура, но затова пък имат естествена, органична връзка с дребната собственост, със земята „заради която убиват“: „Дето има имот, там добрина и приятелство няма. Братя и сестри се изтрепват за някакъв келяв синор, та един чужд човек ще те пожали. Парцалите ще дели, косъма ще цепи“ (Karaslavov 1979, 319). В двете си повести Георги Караславов не визира олевяване на селото, а обратното – проследява неизживения патернализъм на дребнособственическата психология. Затова и престъплението не е толкова плод на подсъзнателни вътрешни импулси, колкото е резултат от външни зависимости, разрушаващи личността. Парчето земя се идеализира и трайно се консервира в паметта, докато се превърне в съзнаван и несъзнаван

манталитет, често граничещ с патологично въображение. Селският собственик е икономически уязвим, постоянно разочарован от политика, природата, от местни отношения. Той е по произход затворен в семейството, в селото, в паланката, т.е. в дребните пространства на дребното знание и малките мечти.

Ако трябва да цитираме Иван Хаджийски в неговото „възстановяване“ на примитивния човек, ще отбележим тезата му, че усложняването на обществения живот е отваряне към света, но затваряне към близкия (Hadjijski 1940). Така Марьола от „Татул“ е образ от старовремския живот, положен обаче във все по-комплициращите се социални отношения на селото ни през 20-те, 30-те и 40-те години. В еволюцията на селското мислене колективността на народничеството от края на XIX век, която е вид лява утопия, е отстъпила място на социалнопсихологическите и междуличностните отношения. В повестта мислите и действията се оказват индивидуални, скрити. Престъплението е вече социална, а не природна категория. Първобитният период, който според Хаджийски завършва още в последните десетилетия на Османската империя, се е трансформирал в спасителната хватка на частната собственост, чиито размери в българското село никога не са били толкова големи, че да се оформи индустриализация и крупен селски пролетариат. Казано по-прецизно – да замирише на бунт. Големият страх и индивидуалните решения идват от мисълта, че „ще търчиш по чужди ниви“. Емоционалните и моралните отношения също се обвързват със собственост върху имот: „Хубаво беше да си намери някое сирак момиче с ниви“ (Karaslavov 1979, 321). Дребнособственичеството привързва човека към всеки малък къс земя, към всеки предмет, придобити и стопанисвани с мъка и пот. Кръгозорът не надвишава „своето“, познато чрез усилен и денонощен труд. Снахата Тошка, овдовяла и използвана като „добиче“ в работата, от „свой, вътрешен човек“ се превръща в „чужд, непознат човек“. Свежървата Марьола и синът ѝ Иван познават закона дотолкова, че да преценят придобивка и загуба, но не и да ги рационализират до ясни параметри. Примитивизмът в душите им ги кара да въобразяват с оглед на идеята да се прибави към имота, но не и да се отнеме от него. Прагът на търпимост към чуждия човек се простира до инвентаризация на собствения им имот и острата бдителност да не загубиш нещо от него. Защото всичко, което е „твой“ имот, е пронизано с болезнена привързаност и обич: „Женитбата на Тошка не го оставяше на мира, делбата го преследваше и насън. Искаше му се да плюе на всичко, да забрави, но не можеше. [...] Кой ли ниви ще вземе? Ще иска ли и от добитъка. Ще отреже ли някое парче и от лозенцето!... Всичко му беше мило, от нищо не му се щеше да се лиши“ (ibidem: 283). Престъплението се ражда от съмнението в закона, всъщност от съчетанието между примитивизма и модерността: „Старата казва: ще вземе по закон. Ами прав ли е този закон? Ето кое е важно“ (ibidem). Ето социалното време в „Татул“ – време, в което се излиза от патриархалността и се влиза в социалната йерархия, в со-

циално-производствените и законовите зависимости на идващата модерност. Но нито първобитността е завършена, нито цивилизационната нова основа на обществото е ясна. И двата аспекта се набавят от въображението и от органичната човешка зависимост от частния имот.

Въобразявайки си, мисълта стига до патология, до извратена жестокост. Вътрешният поглед съзира имота, оттам нататък започва престъплението, което е насочено към всеки „чужд“: „Пък нали за своите го е печелила този имот, нали затова е търчала като луда, нали затова се е радвала... „Нивите!... Нивите!...“ стенеше тя. – Нивите, дето с толкова ядове, с толкова пестене сме ги купували!... И тя започваше да кълне и законите, и наредбите, и всичките им управии...“ (ibidem: 330). „Чуждият“ е въобразеният грабител на труда, на скромността, на пестовността – все качества на българската социална психология, които стават и личностна характеристика на българския селянин. Преобрънатата пирамида на добродетелите ражда безумието на престъплението, което затрива не само жертвата, но и извършителя. Но не ражда разкаяние, толкова силен е страхът от въобразената загуба на имота. Дребнособственическата страст изкристализира в сладостна наслада от изтезанието. Марьола мечтае за наказанието на снаха си: „Да можеше да се разболе, я лошо гърло да я хване, я червен вятър да я гътне, я синя пъпка да ѝ излезе... Суха и слабичка се виждаше, пък откак беше се оженила за Минча, ох не беше казала. Та инфлуенци минаваха, та разни други поразии върлуваха – само тя не лягаше, само тя не се лекуваше. Ще подсмърча ден-два и толкова. Да можеше да се пореже, да се убие, да се зарази кръвта ѝ, да може вода да я отвлече, гръм да я удари“ (ibidem: 294).

Примитивизмът граничи със скотщина. С най-долнопробни телесни предположения, в които морални надграждащи понятия като срам, достойнство и уважение никога не са имали форма. Старата Марьола „мляскаше полекичка“ и във всеки мъж вижда бъдещ мъж на овдовялата си снаха: „Докато кучката не си вдигне опашката, кучетата не се събират“ (ibidem: 276). Полагането на престъплението в периметъра на примитивизма е провокирано обаче от нахлуващите модерни обвързаности в селото между двете войни. В „Татул“ тази зависимост е спряла до късчето земя, която е прехрана и защита. По-нататък модерното време не е успяло да пробие. Затова и в престъплението животинската жестокост не предизвиква съжаление и хуманност към жертвата, а само страх, че може на стари години да я влачат по съдилища. Селото е далеч още от социалната динамика, застинало е в наличието на завършени и монолитни архетипове. Връзката човек – земя е консервирана позиция с доста измерения – социални, психологически, класови, лични. В повестта на Караславов обаче тази позиция е хиперболизирана до аномалия, до животинския рефлекс на притежанието. И още нещо: до мярката на паланката, до познатите очертания на очите и мисълта, ограничена от видяното и чуто „сега“ и „тук“.

Модерният кръгозор е възможност за младите поколения, за Тошка например, но и този кръгозор не позволява на мисълта да излети далеч: „[...] Тошка знаеше, че Германия искала да нападне Русия, че Япония щяла да ѝ помага, но Франция и Америка не давали. Италия и Англия щели да се счепкат, но защо, това не ѝ беше много ясно. Делели някакво море и Тошка не можеше да си представи как може да се дели море. Тя не беше виждала море, но знаеше от приказките, че моретата нямат край и че всеки се скита из тях както си ще. Да се дели земя, това тя разбираше. Но вода...“ (ibidem: 266). Междувоеенното селско българско време слага таван на мисълта – земя... Онази, която си видял и познаваш. Всъщност „твоя“.

Комунизмът е вече известен в селото. От една страна, представата за него е свързана с разбойничеството и бунтарството, от друга страна, комунизмът е неясна, но сладостна утопия на социалната защита и справедливост. Сламката, за която се хващаш, когато си жертва, когато си нещастен. Смазаната от издевателства Тошка си спомня за своя Минчо, който [...] приказваше за онова, което ще дойде, за времето, когато хората няма да се карат за парче хляб, когато всеки ще работи и ще живее човешки“ (ibidem: 284). Но жертвите са все още твърде слаби, несплотени, необразовани, за да се обединят в социален език и поведение. Корените на дребнособственическата страст са толкова жиливи, че задържат архетипа на дребния и средния земеделски собственик – фигура на груповите тревоги и страхове. Затова, когато се посегне на „мистичната“ ценност на земята, по ирационален път решенията и действията често пъти стават анонимни. Ужаса от загуба чертаят не само родови раздори, но и както е в „Татул“ – водят до примитивното издевателство над жертвата, до нейното физическо отстраняване от пътя на притежанието. „Кървавата земя“, позната ни още от прозата на Елин Пелин, у Караславов е реализирана чрез дълъг и подробен психологически процес, който не завършва с просветление. Чрез една лична трагедия Георги Караславов успява да предаде и атмосферата, и духа от времето на Александър Стамболийски, чиято идея да се ревизира дребната селска собственост, е точно хватка между патриархалното и модерното време. В този възел продължава упорството на селския примитивизъм, който, както виждаме в „Татул“, може да стигне и до варварство.

Ако Марьола е изолационен образ на крайния примитивизъм, то Юрталана от „Снаха“ е социално, икономически и цивилизационно по-високо стоящ образ. Собственикът у него е социална власт, престъплението е драма на хищничеството. Марьола е „[...] жертва на бита, на убожеството, на тъмнината в този бит, на лошо подклаждана и лошо насочвана майчина обич“ (Konstantinov, Konstantinova 1971, 77). Юрталана е герой на изявения капитализъм в българското село, човекът над „средна ръка“, социалната фигура, оформила се от стремежа на държавата през 30-те години от миналия век за модернизация на селското стопанство и развиващите се пазарни отношения (Angelova

2008). Юрталана е субект в социалното неравенство, той е богатият първенец в селото, човекът, който чрез избори търси модерна легитимация. Караславовият герой е собственикът, който социално управлява. Привързаността му към земята е колкото органична философия, толкова и икономическа рационална пресметнатост: „Той мигаше само и в ума му се премятаха купове мамули, претъпкани коли, проснатото на хармана зърно, капладисани чували и топчета новички, още непипани банкноти. „Да има... да има... – пресмяташе той, като бършеше чело, – да има най-малко пет хиляди килограма.“ Няма да продава царевицата, ще я държи чак до пролет, да поскъпне, че тогава. Ще я продаде на цена, та да ѝ види сладостта“ (Karaslavov 1979, 29). От една страна, Юрталана се пазари до стотинка с надничарките, дребнав до отвращение. От друга страна, чорбаджията е с вродена и възпитана почит към красотата и любовта. За хубавицата и бъдеща негова снаха Севда, която „имотец си няма“, той казва: „Ама пък е мома. Такова чедо всеки ден не се ражда“ (ibidem: 13). В неговия живот вече се настаняват банки, полици, заеми, вършачки... Но и страхът от техниката, от липсващото образование, от бързо нахлуващата индустриализация в селския труд. Юрталана е поколението, в което си дават среща патриархалността и започващото модерно време. Традиционната привързаност към земята е усилена с алчността, с култивираната пресметливост на собственика: „Много пари наистина вземаше Юрталана, но пък и големи разносики имаше – държеше аргати, наемаше работници за вършитба, за коситба, викаше по цяла рота надничарки, а Цървеначкина Добра комай цяло лято му работеше с дъщерите си“ (ibidem: 83). Започналата да се изиявява вече култура на пазара се сблъсква с мощното унаследено чувство за притежание на земя, с усещането, че човек притежава земя, но и тя го притежава: „Стока е това, богатство е! За богатство човек и с дявола ортак става!“ (ibidem: 199).

Престъплението, което проваля Юрталана, е „случайно“. Дете краде царевица от нивата му и в стремежа си да опази всяко зрънце от стоката си, чорбаджията го убива с камък. Разкажанието не е достатъчно за признание и престъплението е потулено както в реален план, така и в психически. Възмездие ще дойде от овдовялата снаха, в чиято глава моралният казус също е икономически. Дребното примитивно собственичество, от което идва в чорбаджийската къща, пожелава „голямата нива“, за да запази тайната на стореното зло. Желание, което няма покритие нито с труд, нито със скромност, нито със справедливо наследство. Хоризонтът на снахата Севда не надвишава „манастира в планината“ и голямата болница в Пловдив, която, щом взема толкова пари, не може да не излекува нейния Стойко. Цялата ѝ обида е съсредоточена в „чергата“, изгърбана от нея и присвоена от свекъра и свекървата след изгонването ѝ от семейството. Пропъдена от дома на Юрталана от страх да не посегне на имота, Севда едва тогава включва престъплението и възмездие като морални казуси в живота си. Те също стават стока, влизат в пазар-

ните отношения на селската социология. В очите на дребния собственик, на малкия примитивен и обиден човек възмездие то на богатия чорбаджия не е толкова философска формула, колкото е разменна монета в практическия му реален живот. „По корем ще лази, вярата му кучешка! Ама ти да държиш, чу ли? – викаше той на дъщеря си. – Здравата да държиш! Ще му поискаш Голямата нива! (ibidem: 182).

В очите на българския селянин животът е труд. Изравняването между „живея“ и „трудя“ ражда неразрушимата споеност между човека и имота, между човека и вещите. В първата половина на XX век, в жестокостта на разрухата от войни, преврати и терористични събития човешкият живот е толкова обезценен, че и малкото, което имаш за прехрана, е неизразимо ценно. Загубата на имот означава загуба на смисъл, радост, морално основание за живот. Селото и градът все още са в конфронтация, тяхната среща крие непознатото и драматичното. Отдавна в българската критика се намеква, че Юрталана е образ, съдържащ автобиографизъм (Sultanov ibidem; Karanfilov ibidem). Социалистическият критически дискурс обаче предпочита да прочете „Снаха“ откъм „капиталистическото хищничество“ и да потули, доколкото може, органичната същност на собственичеството в българската култура. Самият Караславов, особено по време на режима, има поведение на чорбаджия, на истински тежък собственик на официалната власт. Във финала на повестта Юрталана, изоставен от всички, решава да разкрие престъплението си. Няма следа от разкаяние, няма и страх. Има пресметлив опит да се опази имотът. Трагедията на престъплението е в раздялата с нивите, в прощаването с денонощния труд на собственичеството. Връзката със земята съдържа морално отклонение, безспорно, но съдържа и възхитителна градивност към живота. Юрталана е далеч нееднозначен образ. Той е герой, в който е проектирана бавната историческа еволюция на българското село. Финалът на „Снаха“ е и тъмнина, и просветление. И двете в името на непосилния, но градивен труд в традиционната култура, която у нас е приоритетно аграрна: „Всичко, додето поглед стигаше, му беше познато. По-напред той се мъчеше да зърне само свои ниви, свои дървета – сега всичко му беше мило и свидно. Мъка, неизпитвана друг път, стягаше сърцето му. Забравил всичко друго на света, той крачеше бързо, гледаше жадно и ненаситно хубавото заспало поле, мигаше и очите му се пълнеха със сълзи“ (Karaslavov 1979, 212).

Георги Караславов е един от най-социологичните и политически автори в българската литература. В повестите му даже и престъплението е положено в социалните параметри на селото. В дълбинната структура на престъпната мисъл обаче съществува подсъзнателният импулс на езическата култура, на вешерските навици, познати ни още от прозата на Антон Страшимиров и Елин Пелин. Това е сюжет и тема в една малко популярна и пренебрегвана повест на писателя – „Параклисът на св. Петър“ (1943). Мошеник, самопредставящ

се за светец, успява да живее на гърба на примитивните, невежи и суеверни селяни. Примитивизмът на селото има не само идилична страна, описвана като спонтанна добродетел от Тодор Влайков например. В българската аграрна мисъл между войните левите уклони съчетават както опростения природен начин на живот, размиращ религията със суеверия, така и социалистическите интелектуалци, представяни в селото предимно от учители и лекари и чиято социална ангажираност се извява предимно в местни условия. В „Параклисът на св. Петър“ имаме точно този сблъсък – между оживотнената селска маса и интелигентите. Повестта е донякъде вариант на варварството от „Татул“, но престъплението тук е мошеничеството, осребряващо себе си чрез неуката и мрачна тълпа от неграмотни. Последната е представена като затворена социална класа, която не съзнава оскотялото си участие в злото: „Кой разнасяше празната слава на този параклис? Кой пръскаше заразителната вест за чудодейната сила на неговия извор? По-прости ли бяха хората от околните села, или далечното е винаги примамливо?... По-големи усилия, по-дълъг път – по-силни надежди за живот и изцеления! Ако някой болен оздравяваше случайно, близките му казваха: „ходихме там – и помогна!“. Обикновено болните умираха и тогава близките им въздишаха: „Ходихме там, но не помогна!“. Но ония, които търсеха някакъв чудодееен начин на изцеления, не питаха колко души са умрели, а дали някой някъде е намерил помощ. И хукваха към извора, към новия параклис на свети Петър“ (Karaslavov 1978, 513).

В трите си повести, писани между световните войни – „Татул“, „Снаха“ и „Параклисът на св. Петър“, Георги Караславов безспорно постига дескриптивна социология. За разлика обаче от романа „Споржилов“ (1931), чиято тема и смисъл остават точно на нивото на социологията и политиката, то в посочените три произведения писателят реализира дълбинна психология на престъплението като социология и като манталитет. В неговата основа стои собственикът, гръбнакът на българското мислене. Когато не е добродетел, връзката на човека със земята може да се превърне в мрачна подсъзнателна стихия, в уродливо битово престъпление, в победа на варварските вътрешни сили. Караславов е успял да види общото в отделните типажки, да проследи развитието на obsesivни страсти, чиито обобщителни възможности могат да се видят и днес – в маниакално пазените панелни жилища, в засетите с домативилни дворове, във всякакви ненужни дъски и парцали, складиращи с ревност в междуетажието на съвременните блокове. Собственост, както се казва.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова, М. 2008. „Образцово село“. Модернизационният проект на селото в България (1937 – 1944). Благоевград: Неофит Рилски.
Андонова, З., 1987. Творецът и неговият свят. Пловдив.

- Бумбалов, Л., 1989. „Татул“ и „Снаха“ в развитието на българската белетристика между двете световни войни. *Септември*, бр. 9, година XLII, 1989.
- Даскалов, Р., 2014. Аграристки идеологии и селски движения на Балканите. *Преплетените истории на Балканите. Пренос на политически идеологии и институции*. Том 2, прев. от англ. Даниела Колева, съст. Румен Даскалов, Диана Мишкова, с. 293 – 365, София.
- Зарев, П., 1973. *Георги Караславов*. София.
- Зарев, П., 1974. Художник – пресъздател на две епохи. *Работническо дело*, бр. 29, 29 януари, 1974.
- Игов, Св., 1990. *История на българската литература*. София.
- Игов, Св., 2000. Българската литература XX век. *Електронно списание LiterNet*, 1(2), <https://litenet.bg/publish/sigov/bgliter.htm>
- Илчев, И., 2019. *Розата на Балканите. Кратка история за любопитни читатели. България до края на XIX век*. Том 1. София.
- Каранфилов, 1983: Георги Караславов. Суровост и всеотдайност. *Споменни есета*, с. 197 – 205. Пловдив.
- Караславов, Г., 1931. *Споржиров*, София.
- Караславов, Г., 1933. *Селкор*, София.
- Караславов, Г., 1942. *Снаха*, София.
- Караславов, Г., 1943. *Параклисът на св. Петър*. София.
- Караславов, Г., 1945. *Борба за демокрация*. София.
- Караславов, Г., 1978. *Избрани произведения. Повести*, т. 2, Пловдив, с. 363 – 533.
- Караславов, Г., 1979. *Избрани произведения. Том 5. Снаха. Татул*. София.
- Караславов, Г., 1979. *Избрани произведения. Том 5. Татул. Снаха*. София.
- Константинов, Г., 1966. *Георги Караславов. Очерк*. София.
- Константинов, Г., Е. Константинова, 1971. *Книга за Георги Караславов. Критически оценки. Спомени. Разговори*. София.
- Коруджиев, Д., 1967. Извън правдивото изображение няма новаторство. *Труд*, № 28, 20 декември, 1967.
- Ликова, Р., 1984. Георги Караславов – пътуване към революционното епично начало. *Култура*, бр. 2, 13 януари, 1984.
- Митев, П.-Е., 2016. *Българите. Социологически погледи*, София.
- Мутафчиева, А. 1962. *Аграрните отношения в Османската империя, XV – XVI в.* София.
- Радев, Ив., 1984. Белетристиката на Г. Караславов в оценката на литературната ни критика. В: *Предходници и съвременници. Критически етюди*. София.

- Руж, Ив., 1980. Приносът на Георги Караславов. *Култура*, (18) [30 април, 1980].
- Султанов, С., 1976. Като препрочитам „Татул“ и „Снаха“. *Септември*, 29(11).
- Хаджийски, Ив., 1940. *Бит и душевност на българския народ*. София.

REFERENCES

- Angelova, M. 2008. „*Obraztsovo selo*”. *Modernizatsionniyat projekt na seloto v Balgaria (1937 – 1944)*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.
- Andonova, Z., 1987. *Tvoretsat i negoviyat svyat*. Plovdiv.
- Bumbalov, L., 1989. „Tatul“ i „Snaha“ v razvitiето na balgarskata beletristika mezhdu dвете svetovni voyni. *Sepтември*, 42(9).
- Daskalov, R., 2014. Agraristki ideologii i selski dvizheniya na Balkanite. In: *Prepletenite istorii na Balkanite. Prenos na politicheski ideologii i institutsii*. Tom 2, prev. ot angl. Daniela Koleva, sast. Rumen Daskalov, Diana Mishkova, 293 – 365.
- Zarev, P., 1973. *Georgi Karaslavov*. Sofia.
- Zarev, P., 1974. Hudozhnik – presazdatel na dve epohi. *Rabotnichesko delo*, (29) [29 yanuari, 1974].
- Igov, Sv., 1990. *Istoriya na balgarskata literatura*. Sofia.
- Igov, Sv., 2000. Balgarskata literatura XX vek. *Elektronno spisanie LiterNet*, 1(2) [<https://litenet.bg/publish/sigov/bgliter.htm>].
- Ilchev, I., 2019. *Rozata na Balkanite. Kratka istoriya za lyubopitni chitateli. Balgariya do kraya na XIX vek. 1*. Sofia.
- Karanfilov, E. 1983. *Georgi Karaslavov. Surovost i vseotdaynost. Spomenni eseta*, 197 – 205. Plovdiv.
- Karaslavov, G., 1931. *Sporzhilov*. Sofia.
- Karaslavov, G., 1933. *Selkor*. Sofia.
- Karaslavov, G., 1942. *Snaha*. Sofia.
- Karaslavov, G., 1943. *Paraklisat na sv. Petar*. Sofia.
- Karaslavov, G., 1945. *Borba za demokratiya*. Sofia.
- Karaslavov, G., 1978. *Izbrani proizvedeniya. Povesti*. vol. 2, 363 – 533. Plovdiv.
- Karaslavov, G., 1979. *Izbrani proizvedeniya. vol. 5. Snaha. Tatul*. Sofia.
- Konstantinov, G., 1966. *Georgi Karaslavov. Ocherk*. Sofia.
- Konstantinov, G., E. Konstantinova, 1971. *Kniga za Georgi Karaslavov. Kriticheski otsenki. Spomeni. Razgovori*. Sofia.
- Korudzhiev, D., 1967. Izvan pravdivoto izobrazhenie nyama novatorstvo. *Trud*, (28) [20 dekemvri, 1967].
- Likova, R., 1984. Georgi Karaslavov – patuvane kam revolyutsionnoto epichno nachalo. *Kultura*, (2) [13 yanuari, 1984].
- Mitev, P.-E., 2016. *Balgarite. Sotsiologicheski pogledi*. Sofia.

- Mutafchieva, A. 1962. *Agrarnite otnosheniya v Osmanskata imperiya, XV – XVI v.* Sofia.
- Radev, Iv., 1984. Beletristikata na G. Karaslavov v otsenkata na literaturnata ni kritika. V: *Predhodnitsii i savremennitsi. Kriticheski etyudi.* Sofia.
- Ruzh, Iv., 1980. Prinosat na Georgi Karaslavov. *Kultura*, (18) [30 april, 1980].
- Sultanov, S., 1976. Kato preprochitah „Tatul“ i „Snaha“. *Septemvri*, 29(11).
- Hadzhiyski, Iv., 1940. *Bit i dushevnost na balgarskiya narod.* Sofia.

THE BULGARIAN VILLAGE BETWEEN THE TWO WORLD WARS. SOCIOLOGY OF THE CRIME IN THE PROSE OF GEORGI KARASLAVOV

Abstract. The article traces the sociological picture of the Bulgarian village in the period between the two world wars. Social strata and mental attitudes are deciphered, the economic basis of the crime is traced.

Keywords: the Bulgarian village between the two world wars; sociology of the village; crime

✉ **Prof. Antoaneta Alipieva, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-7248-3334

University of Shumen “Bishop K. Preslavski” Shumen,
Bulgaria University of Belgrade Belgrade, Serbia

E-mail: a.alipieva@shu.bg